

LEADER

MIRCEA MALITĂ
HERTA SPUHN
GEO ȘERBAN
LIDIA VIANU
C.G. SĂNDULESCU
ALMANTAS SAMALAVICIUS
DANIEL CHIROȚ
JACQUES RUPNIK
MARTIN M. SIMECKA
JOSÉ MARÍA RIDAO

CHARLES GLASS
RODICA BINDER
VICTOR IVANOVICI
MĂRIUCA STANCIU
ANA-CRISTINA HALICHIAS
CONSTANTIN VICĂ
SIMON LEYS
GHEORGHE M. ȘTEFAN
ADRIAN MIHALACHE
HENRY ADAMS

EDGAR HILSENRATH
J.M. COETZEE
ION VIANU
ALAN BROWNJOHN
SERGIO BENVENUTO
JACQUELINE ROSE
CRISTIAN-ROBERT VELESCU
LIAO YIWU
MIRCEA TICUDEAN
MIHAIL RIKUN

NUMĂRUL 83

LETTRE

INTERNATIONA

INTERNATIONALE

MIRCEA MALITA
HERTA SPUHN
GEO ȘERBAN
LIDIA VIANU
C.G. SÂNDULESCU
ALMANTAS SAMALAVICIUS
DANIEL CHIROT
JACQUES RUPNIK
MARTIN M. SIMECKA
JOSÉ MARÍA RIDAO

CHARLES GLASS
RODICA BINDER
VICTOR IVANOVICI
MĂRIUCA STANCIU
ANA-CRISTINA HALICHIAS
CONSTANTIN VICĂ
SIMON LEYS
GHEORGHE M. ȘTEFAN
ADRIAN MIHALACHE
HENRY ADAMS

EDGAR HILSENRATH
J.M. COETZEE
ION VIANU
ALAN BROWNJOHN
SERGIO BENVENUTO
JACQUELINE ROSE
CRISTIAN-ROBERT VELESCU
LIAO YIWU
MIRCEA TICUDEAN
MIHAIL RIKLIN

ediția română / toamnă 2012

Câtre cititorii nostri

Scriu aceste rânduri în mijloc de octombrie 2012 și îmi aduc aminte ce simțeam acum cincizeci de ani. În aceeași lună, când omenirea se afla pe marginea abîsului, amenințată să fie împinsă în gol de izbucnirea celui de-al treilea război mondial. Sovieticii instalaseră, în Cuba, ракетe care amenințau teritoriul Statelor Unite. Președintele Kennedy a instituit un embargo, înconjurând insulă cu nave de război. În plină criză declanșată de această lovitură de teatru, Mircea Malită se afla la New York, ca reprezentant al României în Consiliul de Securitate. În același timp, întreaga conducere de partid și de stat era plecată într-un tumeu de vizite în Extremul Orient. Fără e-mail și fără telefon mobil (nu existau pe atunci), diplomatul nu putea să ceară instrucțiuni, astăzi să descurcă pe cont propriu. Ne spune cum, în articolul *Criza rachetelor*, primul din secțiunea *Retrospective*, în care îmi invită pe cei care au trăit evenimente majore să revadă trecutul cu ochii și mintea de acum.

Aparține unui roman de excepție, *Noapte*, de Edgar Hilsenrath. În care se vorbește despre persecuțiile evreilor din Bucovina. În timpul războiului, îi plejăuște Herței Spuhn o fină analiză literară, dublată de o rememorare emoțională. Legătura articolului ei de fragmentul preluat din acest excelent roman, aflat în secțiunea *Biblioteca „Lettre Internationale”*.

Pentru a vă relaxa, după încordările prin care ati trecut, revedeți Balicicul, alături de Geo Ţerban și de cei care s-au bucurat de farmecul lui stimulator pentru creație. Apoi, însotiti-hă pe renumitul anglist C. G. Săndulescu în periphiul său prin lume, dar mai ales prin lumea cărtilor, relatată în dialogul său cu Lidia Vianu.

Revenind în contemporaneitate, propunem căteva reflectări interesante despre evenimente deconcertante. Daniel Chiroi, în dialog cu Almantas Samalavicius, explică de ce criza economico-financiară nu poate fi înțeleasă dacă nu este abordată prin prismă ideologilor contradictori. Jacques Rupnik îndeamnă pe responsabilii zonei euro să îa în seamă reacțiile țărilor centrale-europene la criza monedei unice. Martin Simecka ne relatează fără părtinire povestea unui divert de catifea (umare a unei revoluții tot de catifea), anume acela dintre Cehia și Slovacia. La fel de lucid, Jose María Ridao nu arată „somnambulismul” conotatorilor săi, atunci când examinează situația economică a Spaniei. Charles Glass ne ajută să înțelegem mai bine conflictul intern din Siria, pornind de la rădăcinile sale culturale și istorice. Ne temem doar ca nu cumva concluziile lui să fie depășite de evenimentele care se precipită. Rodica Binder analizează ecuriole stârnite în Germania de un roman îndrăznet, *Imperium*, scris de un Tânăr lipsit de complexe și de retinere, Christian Kracht. Cum se poate gusta literatura de calitate, făcând abstractie de orice prejudecăți ideologice, îata întrebarea la care căuta să răspundă autoarea acestui incitant eseu.

Neglijarea limbilor clasice în învățământul superior de astăzi ne-a îndemnat să cerem mai multor specialisti să ne expună punctele lor de vedere. Victor Ivanovici se ocupă de greaca veche, Ana-Cristina Halichias, de latină. Nu este vorba doar de moștenirile literare înscrise în aceste limbi, ci și de structurile mentale pe care acestea le activează și le dezvoltă. Ce se întâmplă cu o limbă șiată în extincție și care sunt consecințele acestui fenomen ne explică Măriuca Stanciu, referindu-se la yiddish și ladino. Dacă unele limbi mor, limbajele se multiplică, ne arată Tânărul filosof Constantin Viciă, conscrând o reflectie filosofică modului în care comunicăm cu calculatoarele.

In epocha specialistilor, ne-am îndreptat atenția către amatori, cunoșători, diletori. Gheorghe Stefan ne dezvăluie contribuția Lady-ei Victoria Welby la dezvoltarea semioediilor, pe nedrept neglijată, pentru că nu s-a donat instituționalizătă. Simon Leys schizează un portret fermecător al printului de Ligne, unul dintre cei mai scăptoni oameni ai secolului al XVIII-lea. Henry Adams, cu un umor pe cără de subtil, pe atât de irezistibil, își râde de expertii cu care s-a încrucisat pe calea lungă și spinosă a educației sale. Personal, am încercat, pornind de la aceste exemple, să alcătuiesc o „fiziologie” a diletanțului, urmând mariile modele ale secolului al XIX-lea, cum ar fi acela a lui Costache Negruțiu.

Biblioteca „Lettre Internationale” propune, pe lângă fragmentul de roman deja menționat, al lui Edgar Hilsenrath, un fragment din *Miezul venii*, ultimul volum al triologiei „Scene de viață provincială”, de J.M. Coetzee – o extravaganță încercare a autorului de a se privi pe el însuși din afară, într-un dialog imaginar dintr-un biograf și o acidă interlocuțoare –, precum și o scenă memorialistică empatogenă a lui Ion Vianu. Cunoscutul autor englez Alan Brownjohn ne-a oferit, în exclusivitate, un fragment din romanul său inedit, *Delectare*, care ne „delectează” cu arta atât de britanică a „understatement”-ului: surdină pușă narativă, pentru a o face să sugereze mai mult decât spune.

Secțiunea „Comentarii și corespondențe” nu trebuie nicidecum neglijată, căci este interesantă și savuroasă. Jacqueline Rose propune un portret mai puțin obscur al lui Marilyn Monroe, de la a cărei moarte se împlinesc cincizeci de ani. Din paginile ei, regina sex-appeal-ului apare ca o persoană sensibilă și sofisticată, o stranie combinatie între Marica Tereza și Marguerite Duras. Sergio Benvenuto examinează cu pătrândere disimetria emisferelor cerebrale, ajungând la concluzii interesante privind efectele acesteia asupra mentalului, respectiv asupra reprezentărilor ideologice. „Dreapta și „stânga” încrețează se mai fie pură repere conventionale: fine engramate biologie în substratul conștiinței, ele rămân constante fundamentale. Liao Yiwu relatează cu sinceritate și expresivitate experiențele sale din închisoare, unde se acutizează contradicția dintre demnitate și instinctul de supraviețuire. Cristian-Robert Velescu anunță o poveste comprehensive asupra operei unui important artis plastic contemporan, pictorul Nădia Ioan. Rodica Binder prezintă, nu neutră, ci acid, unele dezideriate, deocamdată doar formulate. În privința politicii culturale a statului german, Corespondentul nostru din Praga, Mircea Ticudean, abordează, cu verve lui de zile mari, cărțile memorialistice ale fostului Secretar de stat Madeleine Albright. În fine, Mihail Riklin deschidează ce se ascunde în spatele conflictului dintre autoritățile ruse și grupul muzical *Pussy Riot*, condamnat la detinere într-o colonie penitenciară. În urma concertului anti-Putin organizat într-o

SUMAR Nr. 83

Retrospective

Mircea Malită: Criza rachetelor.....	3
Herta Spuhn: Încrăncenare, sarcasm, speranță.....	11
Geo Ţerban: Balicic – temă cu variațuni.....	14
*** Balicic – provocările privirii.....	17
DIALOG Lidia Vianu – C.G. Săndulescu: „11-33”.....	19

Dincolo de eveniment

DIALOG Almantas Samalavicius – Daniel Chiroi:	
Ideologia nu ia sfârșit niciodată.....	22
Jacques Rupnik: Criza Euro.	
Reactiile Europei Centrale.....	25
Martin M. Simecka: După divorțul de catifea.....	29
José Maria Ridao: Spania, o țară somnambulă.....	32
Charles Glass: Siria: citadelă și orașul.....	36
Rodica Binder: Literatură și scandal.....	39

Limbi vechi, limbaje noi

Victor Ivanovici: Amor veteris mundi.....	42
Măriuca Stanciu: Ladino și yiddish.....	43
Ana-Cristina Halichias: Paradoxul unei „limbi moarte”.....	46
Constantin Viciă: Hello, World!.....	48

Dilettantism

Simon Leys: Printul de Ligne,	
întrupare a secolului al XVIII-lea.....	51
Gheorghe M. Stefan: Cine se teme de Victoria Welby?....	53
Adrian Mihalache: De ce-i blâmări pe diletanți?.....	57
Henry Adams: Educația lui Henry Adams.....	60

Biblioteca „Lettre Internationale”

Edgar Hilsenrath: Noapte.....	63
J.M. Coetzee: Miezul verii.....	67
Ion Vianu: Fotografia	72
Alan Brownjohn: Delectare.....	75

Comentarii și corespondențe

Sergio Benvenuto: Neglect.....	84
Jacqueline Rose: Marilyn Monroe.....	85
Cristian-Robert Velescu:	
Feminin – masculin – feminin.....	92
Liao Yiwu: Suflători în bambus	94
Rodica Binder: De ce face cultura infarct?	100
Mircea Ticudean: Madeleine, Praga și războiul.....	102
Mihail Riklin: Patriarhul și <i>Pussy Riot</i>	105

LETTRE INTERNATIONALE

Ediție română

apără sub auspiciile

INSTITUTULUI CULTURAL ROMÂN

Președinte: Andrei Marga

Redacție: Aleea Alexandru nr. 38

011824 București, România

Tel.: (+40)0317.10.06.34

Fax: (+40)0317.10.06.07

e-mail: lettreinternationale@bucuresti.ro

naratiunii, pentru a o face să sugereze mai mult decat spune.

Sectiunea „Comentarii și corespondență” nu trebuie nicidecum neglijată, căci este interesantă și savuroasă. Jacqueline Rose propune un portret mai puțin obișnuit al lui Marilyn Monroe, de la a cărei moarte se împlinesc cincizeci de ani. Din paginile ei, regina sex-appeal-ului apare ca o persoană sensibilă și sofisticată, o stranie combinatie între Maica Tereza și Marguerite Duras. Sergio Benvenuto examinează cu pătrundere disimetria emisferelor cerebrale, ajungând la concluzii interesante privind efectele acesteia asupra mentalului, respectiv asupra reprezentărilor ideologice. „Dreapta” și „stânga” încețează să mai fie pure repere conventionale; fiind engramate biologic în substratul conștiinței, ele rămân constante fundamentale. Liao Yiwu relatează cu sinceritate și expresivitate experiențele sale din închisoare, unde se acutizează contradicția dintre demnitate și instinctul de supraviețuire. Cristian-Robert Velescu aruncă o privire comprehensivă asupra operei unui important artist plastic contemporan, pictorul Nadia Ioan. Rodica Binder prezintă, nu neutru, ci acid, unele deziderate, deocamdată doar formulate, în privința politicii culturale a statului german. Corespondentul nostru din Praga, Mircea Ticudean, abordează, cu verva lui de zile mari, cărtile memorialistice ale fostului Secretar de stat Madeleine Albright. În fine, Mihail Riklin, deschidează ce se ascunde în spatele conflictului dintre autoritățile ruse și grupul muzical *Pussy Riot*, condamnat la detenție într-o colonie penitenciară, în urma concertului anti-Putin organizat într-o catedrală ortodoxă. „Nu vom tăcea”, a declarat Maria Alehina în sala de tribunal, la afiarea verdictului.

Adrian Mihalache

LETTRE INTERNATIONALE

Editia romana

apare sub auspiciole

INSTITUTULUI CULTURAL ROMÂN

Președinte: Andrei Marga

Redacția: Aleea Alexandru nr. 38

011824 București, România

Tel.: (+40)0317.10.06.34

Fax: (+40)0317.10.06.07

e-mail: lettre.internationale@icr.ro

website: www.ceeol.com/periodicals

Lidia Vianu în dialog cu C.G. Săndulescu

Lidia Vianu: Te-ai născut în România. Viata te-a purtat apoi cam prin toată lumea. Cărțile tale spun o poveste care are multe lucruri în comun cu peripetiile greu încercatului marinier din balada lui Coleridge, *The Ancient Mariner*. Două dintre cărțile pe care le-ai publicat sunt *The Joycean Monologue* și *The Language of the Devil*, amândouă aventuri intelectuale fascinante. Ești cunoscut ca specialist în opera lui James Joyce. La Biblioteca Princess Grace din Principatul Monaco – bibliotecă pe care tu însuți ai înființat-o – ai organizat congrese internaționale bine cunoscute comunității internaționale joyceene. Dar nu te-ai cont la Joyce: congresele organizate de tine s-au ocupat în egală măsură de William Butler Yeats, Samuel Beckett și Oscar Wilde, dar și de lingvistica generală. Te tragi dintr-un bunic cu rang de mare demnitar european la Gurile Dunării, iar acum locuiești chiar la malul Mării Mediterane. Vârsător, după zodie... În care din toate aceste spații și întâmplări te simți mai acasă?

C. George Săndulescu: Spațiul meu favorit este ceea ce pe vremuri se chemea *A Free Harbour* (Porto Franco). Bunicul meu a fost mai mare peste un astfel de port din Delta Dunării: Sulina. Acolo se afla, înainte de război, Comisia Europeană a Dunării, care avea cam același rol pe care îl joacă Bruxelles azi în Piața Comună... Poate chiar mai mare, pentru că pe atunci nu existau nici avioane și nici trenuri în Europa Centrală. Trieste, orașul ales de Joyce, era și el *A Free Harbour* (Porto Franco). Iar, în veacurile anterioare, la fel au fost Genova și Venetia... cu neguțători cu tot, Monaco ar fi putut și el să fie un Porto Franco. Din păcate nu este, mai ales din vina acelui *p'tit maréchal méchant* (micul mareșal răutăcios), pe numele lui Napoleon (al treilea, n.n.), poreclit la școală *Poilau-nez* – perîn nas. Toate aceste locuri

au un farmec descins din Joseph Conrad: orășelul Sulina, seducătorul Trieste, impozanta Venetie, uluitoarea Genovă, imprevizibilul Monaco, învălit în mantia orașului Monte Carlo. Erau toate spații utopice, libere, fără constrângeri din afară, fără constrângeri de monedă obligatorie, fără constrângeri de legislație națională. Ele erau acele locuri unde nu se puneau niciun fel de întrebări. Era exact opusul totalitarismului creat de cele două războaie mondiale.

L.V.: Ce te consideri a fi: universitar, director de mare bibliotecă, editor, cercetător, călător? Veșnic elev, așa te-ai descris...

C.G.S.: Dacă ar fi după mine, atunci sunt, cum zicea Ralph Waldo Emerson, „profesor de cărti”! Intrucât scopul meu în viață a fost de „a învăța pe alții cum să scrie cărti”. De unde și epigraful pe care l-am ales pentru website-ul meu, luat din Stéphane Mallarmé: „Tout, au monde, existe pour aboutir à un livre” („Totul, pe lume, există pentru a se împlini într-o carte” n.n.). Am convinserea fermă că până și sfârșitul lumii va fi tot o carte. O scriere total opusă Genezei, mult asemănătoare ultimului capitol din Biblie, intitulat Apocalipsul.

L.V.: Ai mulți prieteni literari, scriitori de renume...

C.G.S.: Timpul prezent nu-i mai poate descrie, pentru că nu mai sunt în viață. Toți au locuit la un moment dat în Monaco: Anthony Burgess, Graham Greene, Lawrence Durrell.

Primii doi se aveau ca șoarecele cu pisica. Manierele lor, însă, erau atât de elegante. Încât nimeni nu observa nimic... Graham Greene declara despre Burgess, fără a-i spune în față, firește: „După toate cărțile mele s-au făcut filme: cu excepția uneia singure. După toate cărțile lui NU s-au făcut filme: cu excepția uneia singure.” Lucru perfect adevarat, de altfel. În replică, Burgess a scris în necrologul lui Graham Greene din „Daily Telegraph”: „Nu era decât un catolic convertit. Eu sunt cel care sunt un catolic innăscut!” Apoi a murit și el, nu mult după aceea.

Prietenii mei scriitori la care tin cel mai mult – ambiț din altă vreme – sunt William Empson (la care prețuiesc cartea *Sapte tipuri de ambiguitate*) și argentinianul Jorge Luis Borges, cel cu o engleză impecabilă, care a luat partea britanicilor în conflictul din Insulele Falkland (Războiul Malvinelor), pe vremea prim-ministrului englez Margaret Thatcher, poreclită Doamna de Fier. Argentinienii nu l-au iertat niciodată lui Borges această infidelitate patriotică-intelectuală. (Jorge

Luis Borges a declarat, la un moment dat, că argentinienii au pierdut pentru că nu aveau gloanțe. Atunci când i s-a cerut să retrakteze, a făcut-o în felul următor: „Toți soldații argentinieni au tras către un singur gloanț...”). În timpul Congreselor Joyce, era o încântare să asisti la o discuție spontană între ei doi, în vreme ce Borges bea ceai rusesc, iar Burgess bea whisky scotian: erau cam de aceeași culoare și servite cam în aceleași pahare.

La Congresul Joyce organizat de mine la Monaco, în 1990, m-am împrietenit cu fiica marelui poet Ezra Pound – o persoană extrem de activă. Tot atunci m-am apropiat și de Stephen Joyce – fiul fiului marelui scriitor –, figură absolut remarcabilă, care se afla în mod permanent la cutiile cu toți criticii literari care se occupau de Joyce. Eu eram unică excepție.

În această ordine de idei, trebuie să spun cu mândrie că acele congrese pe care le-am organizat despre scriitorii irlandezi William Butler Yeats, James Joyce, Samuel Beckett și Oscar Wilde s-au bucurat de participarea activă a familiei fiecărui dintre ei. În plus, spre marea mea surpriză, nimeni nu mai organizează vreun congres despre Beckett sau despre Wilde înaintea mea, așa că manifestările internaționale organizate de mine au fost premiere mondiale. Mi-ar plăcă să pot organiza un congres despre Ezra Pound. Iar Burgess a rămas cu regretul că n-am tinut un congres despre Joyce și Stravinsky.

L.V.: Ce reprezintă exact Monte Carlo pentru tine: reședință la în prezent, un refugiu sau un loc de predilecție?

C.G.S.: Reprezintă o izolare monahală. Cum zice și numele „Monaco”... În sensul lui italienesc. Monte Cristo a fost și a rămas carteia mea preferată – iar Monte Carlo e o aproximare imperfectă.

L.V.: La căte universități din lume ai predat? Si în căte limbi?

C.G.S.: Multe. Pe perioade limitate. Ca să fiu mai precis, 57! Principatul Monaco însuși este căt jumătate dintr-o universitate americană, poate tocmai pentru că nu are absolut nicio universitate... doar o aşa-zisă academie comercială! Am stat mai mult de un semestru cam la douăsprezece dintre ele. În principal, în Statele Unite și Italia. Torino și pe primul loc între preferințele mele: acolo m-aș întoarce oricând. (Giulgiul din Torino era ușă în usă cu Forresteria – locul unde mă caza Universitatea.) Doar că acum sunt prea bătrân. Apartin secolului trecut. Cât despre limbi, una singură. La fel ca Joseph Conrad, gândesc, scriu și vorbesc

C. George Săndulescu (n. 11 februarie, 1933) este joycean de marcă. S-a făcut studiile la Universitatea din București (BA), Universitatea din Leeds (MA) și Essex (Doctorat). A predat la Universitatea din București între anii 1962-1969. A predat și a desfășurat activități de cercetare lingvistică și literară la instituții din România, Suedia, Marea Britanie, SUA și Italia. În 1983, după ce a murit Princess Grace de Monaco, a contribuit esențial la înființarea bibliotecii Princess Grace Irish Library din Monaco, și a organizat acolo conferințe internaționale importante dedicate unor scriitori cum sunt James Joyce (1985 și 1990), William Butler Yeats (1987), Samuel Beckett (1991), și Oscar Wilde (1993).

AUBREY BEARDSLEY

numai și numai în engleză. E o chestiune de afinitate psihologică. Nu din snobism – în niciun caz.

L.V.: De ce ai plecat de la Universitatea din București, unde erai și ai rămas printre profesorii importanți, care au deschis un drum în predarea engleziei (limbă și literatură la un loc – cum ai spus-o de atâtea ori), alături de prietenii tăi, Dan Duteșcu și Leon Levitchi?

C.G.S.: Așa a fost să fie. Fără comentarii.

L.V.: Înainte de examenul de admitere la Facultatea de Engleză, examen care, în 1965, era extrem de complicat, am învățat enorm din carteia la Exercitii de gramatică engleză, apărută în 1964 la Editura Științifică. S-a epuizat în timp record și se vindea la negru... Era de departe cea mai bună. Ce anume te-a făcut să o scrii?

C.G.S.: Editura mi-a cerut-o. M-a recomandat prietenul și profesorul meu Leon Levitchi. Am făcut-o cum m-am priceput mai bine, cu cât știam eu pe vremea aceea, când nu pusesem piciorul niciodată în străinătate. Că nu mă lăsase încă stăpânirea.

L.V.: Când ai plecat din țară, eu eram studentă în anul patru. Erai deja cercetător Joyce și aveai discipoli. Cred că Andrei Brezianu era unul dintre ei. Ca și tine, cîteva Ulysses mai toată vremea. I-ai rămas fidul lui Joyce?

C.G.S.: Sigur că da. Aceasta a fost motivul care l-a determinat pe Anthony Burgess să mă recomande Printului Rainier III de Monaco – și atunci am început pregătirile pentru înființarea Bibliotecii Irlandeze Princess Grace. Era în anul fatidic 1984. Printesa tocmai murise...

L.V.: Unde ti-ai făcut doctoratul și unde ti-ai susținut teza?

C.G.S.: Într-un fel, eu am de fapt trei doctorate: românesc, suedez și britanic. Primul și ultimul sunt oficial valabile. În ce-l privește pe cel suedez, n-am fost de acord cu procedura de susținere. Am hotărât în mod autocrat că mai important și mai solid decât toate rămâne doctoratul britanic.

L.V.: Cunosti mulți oameni de litere

holm, Copenhaga și Monaco, exact în ordinea asta, fie pe teme lingvistice – în nord –, fie pe teme literare – în sud... Mai ales pentru congresele care, după mine, sunt cele mai importante – Yeats, Joyce, Beckett și Wilde. Întrucât studiul limbii conduce în mod automat la studiul marilor literaturi și ai marilor literați. Niciodată separat. Niciodată invers.

L.V.: Ce-ți mai aduci aminte din România, străzile Bucureștiului, facultatea din Pitar Moș?

C.G.S.: Nu mare lucru.

L.V.: Ti-a plăcut să fi elev la Liceul Mihai Viteazu?

C.G.S.: Da, asta da. Ba chiar și foarte mult. Era cel mai remarcabil liceu din București pe vremea aceea.

L.V.: Cum a fost la facultate, în Pitar Moș?

C.G.S.: Eu n-am făcut în Pitar Moș, ci la Universitatea veche, la Statuia Brătianu...

L.V.: Ai fost câțiva timp traducător, simultan sau consecutiv, la conferințe internaționale. Cum era să traduci limbajul comunismului românesc în limba Vestului liber?

C.G.S.: Traducerile pentru sistemul comunist erau pur și simplu un iad! În nouălea cerc al infernului lui Dante.

L.V.: Îți amintești de colegii de la Catedra de engleză din București?

C.G.S.: În minte pe toți, dar mai ales după porecle; cea mai simpatică profesoară de engleză era, de pildă, una pe care studentii o numeau „The Milk of Human Kindness” (Laptele bunătății umane n.n.).

L.V.: Cum ai rezistat trecerea de la o țară comunistă la una liberă?

C.G.S.: S-a întâmplat să mă nasc liber! Comunismul n-a avut nici cea mai mică putere asupra mea! Înteleag atât de bine săretenia lui Joyce! Tot ceea ce vine de la un cadru didactic communist trebuie luat de-a-ndărătelea: atunci toate lucrurile sunt clare și limpezi. Vrei un exemplu, iată-l: la primele manifestații comuniste din 1947, toți manifestanții erau obligați să scandeze „Slavă lui Stalin!”. Afară de Liceul Mihai Viteazu, care scandă, firește cu voce foarte scăzută, „Slavă lui Stalin!”. Vă rog luati acest exemplu ca parabolă!

L.V.: Mai ai prietenii din România?

C.G.S.: Nu. Cu excepția lui Mircea Mayriki – sudezul cel mai român din căi cunosc, care a depășit toate recordurile de interculturalitate și ar merita să fie inclus în *The Guinness Book of Records*...

L.V.: Orasul dunărean Sulina înseamnă mult pentru tine, pentru familia ta...

C.G.S.: Familia mamei mele este în întregime descrisă în carteia *Neamul Noica*, scrisă de fostul ministru Nicolae St. Noica. Familia tatălui meu se regăsește în simbolul Sulina: mi-ar plăcea să scriu eu însumi despre ea, după ce nu voi mai fi... dacă-mi dă Dumnezeu un calculator pe oriunde mă voi afla pe vremea aceea! Cred cu tărie în Dante și Divina lui Trilogie Tragică! Ne-am întâlni poate, cine stie pe unde... mai curând sau mai târziu.

L.V.: Cum era C. George Sandulescu pe vremea când i se spunea *Dinu* (pre-scurtare românească de la *Constantin*) și era încă student, adică într-un an

în sensul pe care-l dădea Emerson acestei sintagme, care li apartine, un adevărat „Profesor de cărți” este doar atât: modest student monastic – totă viață... Găndește-te la Eminescu, Noica, fiul lui Noica, Răzvan / Rafail, și apoi la numele locului unde mă aflu – Monaco: el înseamnă „Monah”, o ființă precum eroul lui Robert Browning din poemul „Înmormântarea unui cărturar”, atât de bine tradus în românește de Leon Levitchi.

L.V.: Ca licean, ca student, ca profesor, traducător ori autor, ai avut residenții stârnite de comunism?

C.G.S.: Resentimentele mele profunde, respingerea comunismului INSTITUTIONALIZAT în de poziția mea filosofică. N-am nimic, de pildă, cu comunismul utopic ori idealist. Nu am nimic împotriva lui Thomas More, cu toate că nămă ocup de el.

L.V.: Ai plecat din cauza comunismului, ori ai avut alte motive, profesionale, personale?

C.G.S.: Nu există alte motive atunci când boala comunistă s-a întins peste tot: numai cărți publicate la Moscova, mulți membri ai familiei în închisoare, toate persoanele din jurul meu supravegheate. Eram, vorba lui Descartes, „un homme seul dans les ténèbres” („un om singur în întuneric” n.n.). Spre norocul meu, mi s-a părut interesant să disec comunismul ca pe un cadavru. Ce dovedă mai bună decât faptul că, student fiind, îmi luam toate notitele la cursurile de marxism în limba engleză – și erau chiar foarte bune. Drept urmare, la absolvire, după cinci ani, traduceam și reformulam impeccabil în limba engleză toată terminologia marxistă! Nimeni pe lume n-a mai făcut așa ceva!

L.V.: A fost greu să-ți iezi doctoratul și să publici în Anglia?

C.G.S.: Am mers la Universitatea din Essex, Colchester. Din două motive. (1) Essex avea o singură Catedră pentru TOATE literaturile, și alta pentru TOATE limbile. Eu țineam de amândouă. La susținerea tezei, am avut doi examinatori externi: unul de Literatură, altul de Limbă. În felul acesta, mi-am construit o specializare INTER-DISCIPLINARĂ. (2) Motivul meu personal este că mătușa mea, Wendy Muston, locuia lângă Colchester, la Tolleshunt D'Arcy. Era sotia filosofului Noica; fiul ei, Răzvan / Rafail, se afla la singura Mănăstire Ortodoxă din Anglia, aflată în imediata apropiere. Să uite așa, mergând din două în două săptămâni la slujba de duminică de la mănăstire, am scris cartea *The Language of the Devil* (Limba Diavolului) – carte care este în același timp literatură, filosofie, lingvistică... și căte altele, cine mai stie! Nu prea deținătoare de DRACULA, irlandez prin paternitate literară, român prin locul de baștină!

L.V.: Când ai ajuns în Europa, ai stat o vreme în Suedia. În ce alte țări ai mai locuit și care îți este mai aproape de suflet? De ce Monaco?

C.G.S.: (1) Eu n-am „venit” în Europa! M-am născut în Europa. (2) Orice țară europeană unde se vorbește engleză! (3) Suflet nu mai am: l-a ucis comunismul. Am fost acuzat în public că sunt prea cosmopolit! O spuneau ca o insultă.

limbile pământului! Banii de orice fel! Printul Rainier însuși primea cu brațele deschise pe membrii oricărei familiile reale ori ai aristocrației! Pe scurt, Monaco era și este încă esența cosmopolitismului, în sensul bun al cuvântului.

L.V.: Din septembrie 1969, de când ni plecat, ai revenit vreodată la București?

C.G.S.: Da. De două ori. În jurul trecerii dintre mileni! Mai întâi, împreună cu prietenul meu bun, Paul Dimitriu; după aceea, am venit din nou, când am fost invitat de Uniunea Scriitorilor. În ambele ocazii, am refuzat categoric să mă întâlnesc fie cu prietenii, fie cu membri ai familiei. În București, mă simt străin și parcă vin de pe altă planetă. Iată, aşadar, o imensă victorie a comunismului: traumatizarea personală pe viață!

Mi-am petrecut mai tot timpul cât am stat în oraș la Biblioteca Academiei, ale cărei toalete erau la fel de neglijate ca pe vremuri, în anii 1950. Îar rafturile depozitelor găseau de cărți lui Stalin... Pe urmă, puțin a lipsit să mă muște un sănătate vagabond din multimea aceea de căni pe care lă intâlneam la tot pasul. Erau în același timp umanizați, dar și animale: relația între om și căine se cam schimbase între timp...

L.V.: Unde te simți azi acasă? Unde se află familia ta?

C.G.S.: Nicăieri! Nu am familie! Sunt ultimul urmas a două familii cândva numeroase și notabile. Fiecare dintre ele având câte un membru al Academiei Române în sănul ei: Constantin Noica și Georges Sandulescu. E de datoria mea să scriu despre ei. Stau în umbra acestor doi unchi ai mei – un mare filosof și un mare chimist, care a făcut prima descoperire pentru realizarea pe parcurs a pilulei contraceptive. Suprema coincidență este că el a făcut acea descoperire chiar în ziua în care m-am născut eu. Care să-a întâmplat să fie și ziua când a venit la putere Adolf Hitler în Germania. E vorba de 11 februarie 1933! O astfel de COINCIDENTĂ l-ar fi uluit până și pe Joyce! De aici și TITLUL pe care l-am

de studentie – Doina Trandabur – care acum locuiește la Nisa și Paris și a cărei fizică este foarte cunoscută actrită de teatru Michelle Laroque.

L.V.: *Dacă ar fi să ieș totul de la capăt, unde ai vrea să te nastă, să studiezi, ce ai vrea să fi, ce oameni ti-ar sta în preajmă?*

C.G.S.: Pasiunea mea este scriitorul irlandez Samuel Beckett. El spune umătoarele: Intr-o lume în care „n-ai ce exprima, nici cu ce exprima, nici cui exprima”, cred că prefer să nu mai fiu. Sunt atâtă care, de la Inceputul lumii, au existat, fără să fi existat pentru noi! Trăim, în fond, doar ca să discredităm omenirea.

L.V.: *Faci parte din British Association of Monaco. Cunoști Riviera că se poate de bine. Scrii pentru revista Asociației Britanice. Aici o rubrică pe care ai intitulat-o Language Corner – Ask George. Astă fac eu acum, îl întreb pe George: Ești multumit cu viața, în acest punct ai existenței tale?*

C.G.S.: Nu. Dar am să dau un răspuns foarte englezesc: *Carry on, regardless!* (Mergem tot înainte!). Cum zicea intelectualul Shakespeare, reluat de Thomas Hardy în mai toate romanele lui, „*Like flies are we to the Gods! They kill us for their sport!*” (Muște suntem în ochii Zeilor! Ne fac praf pentru nimică toată!).

Niciodată nu sunt impăcat cu lumea, dar nici lumea cu mine. Dovada stă în întrebarea astă, căreia încerc cu disperare să-l dau un răspuns coerent.

Câtă dreptate avea Dylan Thomas

se spunea Dinu?... Un Dinu atât de plin de viață, cu o inteligență fascinantă, o ființă care ardea ca o flacără și nu-și spunea niciodată, nimănui povestea.

C.G.S.: Am răspuns la asta în carteavărului meu Nicolae, *Neamul Noica*: Dinu era filosoful Constantin Noica, Dan era Avocatul Dan Noica, cel care locuia pe strada Pictor Luchian, așa că mie nu-mi mai rămânea decât să fiu un mic și mititel Den...

L.V.: *Din moment ce Dinu / Constantin vine de la unchiul tău, Noica, probabil că ai și pentru numele acesta o poveste?*

C.G.S.: Sunt omul cu multe nume... Cel mai tare mi-a plăcut Johnson, după Președintele american – nume pe care mi-l dăduse regretatul istoric român Vlad Georgescu, coleg de promovie. După el venea „The Killer”, care mi se trăgea de la marile congrese internaționale, unde trebuia să atac pe cineva în mai puțin de treizeci de secunde (fără să insult). Dacă tot fac o listă, mai am și alte nume: Constantin, Gheorghe, George, Geo, Dinu, Dino (pentru italieni și suedezi), Deno (pentru prietenii mei greci), și, în fine, Den.

Dumnezeu stie ce nume mi-or mai fi scorâtă atât studenții cât și dușmanii de-a lungul anilor.

Porecă? De la „Dracula” la „Sandy”!!

L.V.: Stiu că îți-am pus întrebări uneori neplăcute. Am iscodit povestii pe care preferai să nu le spui. Nu cred că am avut răgazul să aflu tot ceea ce fi vrut. Spune-mi, acum, la sfârșit de interviu, ceva despre Dinu/George ce eu nu am sătăcuit să întreb. De când mă stiu, propozitiile tale m-au lăsat mută de uimire. Oare ce vei găsi în acest moment?

C.G.S.: As vrea să nu fi părăsit România; de fapt, România este cea care m-a părăsit pe mine! Nu cunosc niciun loc pe lume mai prietic decât Orientalul Balcanic, unde „tout est pris à la légère” („totul e luat ușor”)! Cum zicea adesea Anthony Burgess, „...foli sunt niste exremiști de corăjătoare!” chiar

L.V.: Unde te simți azi acasă? Unde se află familia ta?

G.G.S.: Nicăieri! Nu am familie! Sunt ultimul urmaș a două famili cândva numai măsări și nobili. Fiecare dintre ele având căte un membru al Academiei Române în sănul ei: Constantin Noica și Georges Sandulesco. E de datoria mea să scriu despre el. Stau în umbra acestor doi unchi ai meu – un mare filosof și un mare chimist, care a făcut prima descoperire pentru realizarea pe parcurs a pilulei contraceptive. Suprema coincidență este că el a făcut acea descoperire chiar în ziua în care m-am născut eu. Care să-l întâmpat să fie și ziua când a venit la putere Adolf Hitler în Germania. E vorba de 11 februarie 1933! O astfel de COINCIDENTĂ l-ar fi uluit până și pe Joyce! De aici și TITLUL pe care l-am propus pentru acest interviu. Iar anii 2011 și 2013 poartă simboluri în sine... Dar detectarea coincidențelor este ceva ce nu se termină niciodată, mai ales când privești înapoi, cum fac eu mai tot timpul...

L.V.: Te-a marcat faptul că te-ai născut în România, că unchiul tău este un mare filosof român, Constantin Noica?

G.G.S.: Așa cum ziceam, trăiesc în umbra celor doi mari unchi ai meu; din partea mamei – filosoful. Din partea tatălui – cercetătorul de geniu, inventator cu zece patente pentru progesteron și alte substanțe chimice, patentate în numai zece ani, între 1930 și 1940. Doi Gulliveri, pe lângă care eu sunt foarte mic. Un soareacă de bibliotecă, un colporteur des idées dans une époque privée du sens des valeurs... aussi dans un monde excessivement électronis... (un colportor de idei, într-o epocă lipsită de valori... într-o lume excesivă de electronizată... n.n.).

L.V.: Acum, la patruzeci de ani după plecare, îți amintești cu drag de cineva din România?

G.G.S.: O mână de studenți care se ostenesc să mai țină legătura cu un bătrân rătăcit într-o vreme când „Istoria devenise de mult un coșmar”... O colegă

for their sport” („Muste suntem în ochii Zeilor! Ne fac praf pentru nimică toată”)...

Niciodată nu sunt împăcat cu lumea, dar nici lumea cu mine. Dovada stă în întrebarea astă, căreia încerc cu disperare să-i dau un răspuns coerent.

Câtă dreptate avea Dylan Thomas

ODILON REDON

când zicea următoarele vorbind despre moarte: „Do not go gentle into that Good Night!!!!” („Nu trece cu ușurință în acea Bună Noapte!!!”)

Și Mircea Eliade are dreptate atunci când spune: „Ce risipă, și moartea astă!” El nu spune „tragedie”; el spune „risipă”! Un lucru de care s-ar putea ocupa ecologii autentic! Care, însă, nu văd niciodată acest fenomen.

L.V.: Acum, când răspunzi la întrebările mele despre România, Anglia, Monaco (și căte altele), cine ești? George – nume folosit de prietenii tăi vest-europeni? Sau Constantin – primul tău nume, pe care îl foloseai când erai în România? Mai știe cineva că la treizeci de ani îți

fi scos în atât studenții că și dușmanii de-a lungul anilor.

Porecă? De la „Dracula” la „Sandy”!!

L.V.: Știu că îl-am pus întrebări uneori neplăcute. Am îscodit povestii pe care preferai să nu le spui. Nu cred că am avut răgazul să afli tot ce aș fi vrut. Spune-mi, acum, la sfârșit de interviu, ceva despre Dinu/George ce eu nu am știut să întreb. De când mă știu, propozițiile tale m-au lăsat mută de uimire. Care ce vei găsi în acest moment?

C.G.S.: As vrea să nu fi părăsit România; de fapt, România este cea care m-a părăsit pe mine! Nu cunosc niciun loc pe lume mai prielnic decât Orientalul Balcanic, unde „tout est pris à la légèreté” („totul e luat ușor”)! Cum zicea adesea Anthony Burgess, „...toti sunt niste escroci plini de cordialitate!”, chiar deghizati în miel... Aceasta este de fapt povestea Civilizației Omenești și... și... și... Trăiască Schopenhauer! (Ultima picătură a fost decizia comunistă de a scrie în engleză Romania cu „o” în locul vechiului „Rumania”! Eu personal am fost printre primii care au respins-o cu tărie.) A fost să fie că Ceaușescu a tigănit țara înainte de vreme: romii români sunt azi preocuparea de căpelenie a mai multor guverne occidentale.

L.V.: Întrebare adăugată de mine, rodul obsesiei mele – Fragestellung –, în ideea de a închela cu o cifră memorabilă!

C.G.S.: ÎNTREBAREA mea preferată? Quo vadis?, în spiritul lui Heidegger. Ulise însuși se întreba în sinea lui dininea și seara „QUO VADIS?”, chiar înainte de a se ocupa HOMER de el. Și tot timpul după aceea, atunci când, orb, Homer n-a văzut decât un Ulise care a trăit regește, însurat și fericit până la cea mai îndepărtată bâtrânețe... Sfârșit de poveste euro-americană modernă. A la Fratii Grimm... *The Happy Ending*.

© Lidia Vianu ♦

AUTORI

ADAMS Henry (1838 – 1918) – istoric, romancier, jurnalist și filosof al culturii american; Premiul Pulitzer postum (1919)
BENVENUTO Sergio – psihanalist, filosof, scriitor italian; președinte al Institutului de Studii Avansate Psihanalitice
BINDER Rodica – jurnalist român; lucrează la „Deutsche Welle”
BROWNJOHN Alan – poet și romancier britanic

CHIROT Daniel – sociolog american; profesor la University of Washington, Seattle

COETZEE John Maxwell – scriitor și profesor universitar sud-african; Premiul Nobel pentru Literatură 2003

GLASS Charles – autor și jurnalist american

HALICHIAS Ana-Cristina – conferențiar român la Universitatea din București, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Catedra de Filologie Clasică

HILSENRATH Edgar – scriitor german; Premiul pentru Literatură Alfred Döblin 1989; Premiul Heinz Galinski 1992; Premiul Hans-Erich Nossack 1994;

Premiul Jakob Wassermann 1996; Premiul Hans Sahl 1998; Premiul Lion Feuchtwanger 2004; Deutscher Hörbuchpreis 2006

IVANOVICI Victor – scriitor și traducător român; profesor la Universitatea Thessaloniki;

membru fondator și vicepreședinte al Societății Hispanoștilor Greci; Ordinul Meritului Civil, gradul „Encomienda” al statului spaniol; Premiul Internațional „Sia” pentru eseu 2008

LEYS Simon – scriitor, eseist, traducător și sinolog belgian; Premiul „Renaudot” pentru eseul 2001; Premiul „Guizot” 2003; Premiul Mondial „Cino Del Duca” 2005 pentru întreaga operă

LIAO Yiwu – poet, dramaturg și muzician chinez

MALIȚA Mircea – matematician, academician, profesor universitar, eseist, diplomat român

MIHALACHE Adrian – profesor român la Universitatea „Politehnica” din București, scriitor și critic de teatru

RIDAO José María – scriitor, traducător și diplomat spaniol

RİKLİN Mihail – filosof rus; profesor la Universitatea Humboldt din Berlin; Premiul de Carte pentru Concordie Europeană, Leipzig 2007

ROSE Jacqueline – eseist britanic; profesor la Queen Mary, University of London

RUPNIK Jacques – politolog francez; profesor la Institutul de Studii Politice din Paris

SAMALAVICIUS Almantas – jurnalist lituanian

SANDULESCU C. George – lingvist, cercetător și profesor universitar român, trăiește la Monaco

SIMECKA Martin M. – scriitor și eseist slovac; „Los Angeles Times Book Prize” 1994

SPUHN Herta – traducător român

STANCIU Măriuca – profesor român la Centrul de Studii Ebraice „Goldstein-Goren”, Universitatea din București

SERBAN Geo – critic și istoric literar român

STEFAN M. Gheorghe – profesor român la Universitatea „Politehnica” din București, membru corespondent al Academiei Române

TICUDEAN Mircea – jurnalist român; lucrează la „Europa Liberă”, Praga

VELESCU Cristian-Robert – critic și istoric de artă, scriitor român; profesor la Universitatea Națională de Arte

VIANU Lidia – profesor român la Facultatea de Limbi Străine, Universitatea București; directorul Masteratului pentru Traducerea Textului Literar Contemporan

VIANU Ion – psihiatru și scriitor român

VICA Constantin – filosof român; lector la Universitatea din București, Facultatea de Filosofie

Illustrație: pp 8, 11, 13, 97 – albumul *Painting and Reverse* – Maria Pilar-Bradea, Universalia Publishers, 2006; p 16 – Suntzu Ir Baloc, Galeria Luceafărul, Arimcos, 2002; p 18 – albumul *Medi Wechsler Deju*, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Galerie Fundație, 23 Ianuarie/23 Februarie 2009, p 40 – album – Liebesmutter, Slovacia, Comisiunea Internațională pentru Reabilitare și Standardizare, Stuttgart, 1979

Reproducere autorizată de Vizart: pp 33, 34, 49, 50 – Sigur Sternberg © ARS New York; pp 41, 84, 86 – Alfred Kubin © VG BILD-KUNST; p 91 Pablo Picasso © Succession Picasso, Paris; p 100 – Alexander Calder © ARS New York

TRADUCĂTORI

AUGUSTIN ALEXANDRU CHIRIȚĂ
Suflete în bambus

CORNELIA RĂDULESCU

Spania și fapte neconveniente

FELICIA ANTIP

Siria: citadela și orașul; Marilyn Monroe

FELICIA ANTIP
Siria: citadela și orașul; Marilyn Monroe

SIMONA BRÎNZARU
Printul de Ligne, întrupare a secolului al XVIII-lea

MIRUNA BULUMETE
Neglect

TRADUCĂTORI

AUGUSTIN ALEXANDRU CHIRITĂ
Suflători în bambus

ROXANA DASCĂLU
După divorțul de catifea

IRINA HOREA
Mezul verii; Delectare

MĂDĂLINA MARCU
Ideologia nu ia sfârșit niciodată; Educația lui Henry Adams

CORNELIA RĂDULESCU
Spania, o țară somnambulă

HERTA SPUHN
Noapte; Patriarhul și *Pussy Riot*

MARINA VAZACA
Criza Euro – Reacțiile Europei Centrale

LETTRE INTERNATIONALE

EDIȚIA ROMÂNĂ • Revistă trimestrială • nr. 83 toamna 2012

Editată de INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN, București, Aleea Alexandru, nr. 38, sector 1 – 011824

Director fondator: ANTONIN J. LIEHM

Director fondator al ediției române: B. ELVIN

Consiliul redațional: NICOLAE MANOLESCU, GEO ȘERBAN, CARMEN FIRAN

Redactor-șef: IRINA HOREA

Redactia: ANA NEDELEA, ADRIAN MIHALACHE, redactori; AURA GHERGUT, secretar de redacție

Transpunere machetă și tehnoredacțare: IONELA STANCIU

Adresa: Aleea Alexandru nr. 38, sector 1 – 011824, București. Tel.: (+40)0317.10.06.34, Fax: (+40)0317.10.06.07

e-mail: lettre.internationale@icr.ro • website: www.ceeol.com/periodicals // www.icr.ro • ISSN – 1220-5998

EDITII EUROPENE

La PARIS apare simultan LETTRE INTERNATIONALE. Director: Antonin J. Liehm. Adresa: 41, rue Bobillot F–75013. Tel.: 0033/1/45652629; Fax: 45659001

La ROMA apare simultan LETTERA INTERNAZIONALE. Directo: Federico Coen, A.J. Liehm, Vittorio Strada. Redactor-șef: Biancamaria Bruno. Adresa: c/o Lelio Basso Foundation, via della Dogana Vecchia 5, 1-00186 Roma. Tel.: 0039/6/68300644; Fax: 0039/6/6876163; Internet: <http://www.nclick.com/ispin/lettera>.

La BERLIN apare simultan LETTRE INTERNATIONALE. Directo: Frank Berberich, A.J. Liehm. Redactor: Jochen Stockmann. Adresa: Elisabethhof, Portal 3B, Erkelenzdamm 59/61 D-10999 Berlin. Tel.: 0049/30/30870452; Fax: 0049/30/2833128. E-mail: lettre@lettre.de

La MADRID apare simultan LETTRA INTERNACIONAL. Directo: Salvador Clotet, A.J. Liehm. Director adjunct: Manuel Orturo Armas. Coordonator: Rosa Pereda. Secretar de redacție: Mercedes Gergal-Lamberg. Adresa: Monte Esquivel 30, 28010 Madrid. Tel.: 0034/1/3104696; Fax: 0034/1/3194585 Internet: <http://www.arce.es/Letra.html>.

La BUDAPESTA apare simultan LETTRE INTERNATIONALE ALAPITVÁNY LAPJA. Directo: A.J. Liehm, Eva Karády. Adresa: c/o Európai Kulturális Alapítvány, 1053 Budapest, Egyszerű Ier 1. Tel./Fax: 0036/1/2128748; E-mail: lettre@icr.hu

Prețul 5 lei

